

JULIUS VUYLSTEKE (1836-1903). KLAUWAARD EN GEUS

Julius Vuylsteke werd geboren te Gent op 10 november 1836 als tweede onwettige zoon van Barbara Albertina De Visser, dochter van een schaliedekkersgast. In 1851 huwde zijn moeder met Jourdan Maxime Vuylsteke, een notariszoon uit Zwevezele, raadsheer bij het Hof van Beroep te Gent. Enkel Julius werd bij dit huwelijk door Jourdan erkend en zou voortaan de naam Vuylsteke dragen. De sfeer in het gezin was veelal gespannen. Noch de vader noch de zoon hadden een gemakkelijker karakter.

Vanaf 1847 volgde Julius middelbaar onderwijs aan het atheneum te Gent en behaalde schitterende uitslagen. Doch niet alleen door zijn studies viel hij op. Als 15-jarige oefende hij al scherpe kritiek uit op het Willemsfonds. Hij 'bekeerde' zich tot het flamingantisme en in de poësisklas stichtte hij met enkele vrienden het genootschap 't Zal wel gaan. De invloed van zijn leraar Heremans, een spilfiguur in het Gentse flamingantisme, was ongemeen groot.

Nog geen 17 jaar oud ging Vuylsteke aan de rijksuniversiteit te Gent rechten studeren. Dadelijk beijverde hij zich, en met succes, voor het herinvoeren van de cursus Nederlandse letterkunde. 't Zal wel gaan, zijn initiatief uit poësis, bracht hij mee naar de universiteit. Nog in oktober 1853 werd besloten tot het uitgeven van studentenalmakken, naar Nederlands model. Het grote enthousiasme leverde zoveel bijdragen dat een afzonderlijke bundel, *Noord en Zuid*, kon uitgegeven worden. Deze publicaties waren gekenmerkt door vrijzinnigheid, Vlaams- en Nederlandsgezindheid.

In een klimaat van toenemende polarisering tussen vrijzinnigen en katholieken wierp Vuylsteke zich in 1855-1856 op als een fervent verdediger van de vrijheid van onderwijs, in casu aan de Gentse rijksuniversiteit, en als een hevige tegenstander van wat hij noemde "de klerikale heerschappij en geestverdooving". Hij nam de leiding van de antiklerikale studenten ter verdediging van professor Brasseur die ervan beschuldigd werd in zijn cursus de godheid van Christus geloofchend te hebben. De agressieve antiklerikale toon van de publicaties van 't Zal wel gaan leidde tot spanningen met de academische overheid en in het redactiecomité, tot hevige reacties in de katholieke pers en zelfs bij sommige liberalen. Het uiteindelijk resultaat was de ontbinding van de vereniging die niet alleen tegen de verfransing van het onderwijs geageerd had, maar ook een gezag gecontesteerd dat volgens hen misbruik maakte van de godsdienst. De student Vuylsteke had aldus het zijn bijgedragen tot de verscherping van de ideologische tegenstellingen, niet alleen aan de universiteit maar in de stad en het land.

Op 3 augustus 1859 behaalde hij zijn diploma van doctor in de rechten. Nu zou hij zich met hart en ziel in de politiek, in de Vlaamse strijd werpen. Tijdens zijn studenttijd en kort daarna verscheen een reeks pamfletten die een nieuwe wending in de Vlaamse beweging aankondigden en hielpen veroorzaken. Allen wezen zij de weg van de partijpolitiek aan.

Tussen 1860 en 1862 publiceerde Vuylsteke in een reeks artikelen zijn eigen visie. Hij definieerde de Vlaamse beweging als een taalkwestie, als een strijd voor nationaliteit, voor vrijheid en volksverlichting. Een derde, Vlaamse onafhankelijke partij, naast de katholieken en de liberalen, achtte hij onmogelijk. Vlaamsgezinde kandidaten moesten verkozen worden, maar de Vlaamsgezinden moesten elk in hun eigen partij ijveren en zich organiseren in kiesgenootschappen. De Vlaamse beweging was in essentie liberaal. Door de erkenning van het Nederlandse element in België moest een duurzame verbroedering met Nederland tot stand komen. Vlamingen en Nederlanders waren één volk, gesplitst door de rampzalige gebeurtenissen van 1830. De weg die leidde naar het herstel van het groots verleden moest Vlaams zijn en vrijzinnig: Klauwaard en Geus.

Bij de oprichting van het Vlaams Verbond in 1861 dreef Vuylsteke zijn opvattingen door. Hij was gekant tegen een neutrale overkoepelende vereniging, maar het voorgestelde programma onderschreef hij volledig, nl. de wezenlijke gelijkheid van Vlamingen en Walen, met o.a. een taalregeling in alle graden van het onderwijs en het openbaar bestuur en de oprichting in de Vlaamse provincies van een volledig Nederlands-talig beroepsonderwijs.

Naar aanleiding van de reacties van de doctrinair liberale *Journal de Gand* op dit programma, publiceerde Vuylsteke zijn scherpe brochure *La question flamande et le libéralisme*, waarin hij én de liberale partij én de Belgische staat aanspoorde hun houding ten overstaan van de Vlaamse problematiek in positieve zin te wijzigen. Het liberalisme in Vlaanderen moest én liberaal én Vlaams zijn, onverbrekkelijk één.

Mede door Vuylsteke's toedoen werd het zwaartepunt in de werking van het Verbond verlegd naar de zgn. staatkundige afdelingen, opgericht volgens de bestaande partijen, zodat de afzonderlijke werking van elke partij gewaarborgd bleef. Te Antwerpen daarentegen hadden liberale en katholieke flaminganten zich verenigd in de Nederduitse Bond, een Vlaamse en democratische pressiegroep over de partijgrenzen heen, die weldra eigen kandidaten zou stellen op de lijst van de Meetingpartij, die een plaatselijke verwezenlijking wilde zijn van de onafhankelijke derde partij.

Vuylsteke's opvatting van het Vlaams Verbond bekrachtigde en versterkte de diepe verdeeldheid van de Gentse Vlaamsgezinden. Hij trachtte de leiders van de jonge arbeidersbeweging in zijn liberaal flamingantisch kamp te krijgen, maar het merendeel sloot zich aan bij Snellaert's hoofdafdeling, die bij de liberalen voor katholiek doorging, terwijl ze naar haar eigen opvatting de onafhankelijke volkspartij vormde zoals in Antwerpen.

De machtsstrijd werd echter niet alleen in het Vlaams Verbond gevoerd. Ook in de letterkundige maatschappij De Taal is gans het Volk en in het Willemsfonds stonden Vuylsteke en Snellaert tegenover elkaar. De jonge advocaat Vuylsteke wist op verrassend korte tijd het laken naar zich toe te halen en de gevestigde leider Snellaert te isoleren. Voor al het Willemsfonds kreeg zijn belanstelling. Hij zou deze vereniging tot grootste bloei brengen. Zijn culturele verwezenlijkingen via dit

fonds en de rol die de maatschappij speelde in de verspreiding van het liberale gedachtengoed, verontrustten dermate de katholieken dat zij het Willemsfonds in 1875 tot voorbeeld namen voor het Davidsfonds dat zij er tegenover stelden.

Vuylsteke identificeerde wel zijn Vlaamsgezindheid met het liberalisme, maar bleef toch nog erg los en onafhankelijk van de liberale partijleiding. Ten bewijze hiervan vermelden wij zijn deelname aan de verkiezingsbijeenkomst van de Antwerpse Meetingpartij in oktober 1863, aan de Karsmanbetoging ingericht door de Nederduitse Bond te Antwerpen in november 1863, zijn optreden te Brugge in januari 1864 tegen de verkiezing van de antivlaamsgezinde liberaal Paul Devaux, waardoor hij ook bijdroeg tot de val van de regering Rogier, en zijn streven naar een eigen Vlaams liberale krant.

Na de val van de regering bekleemtoonde hij nogmaals in aanwezigheid van het liberaal Vlaams intellect, de verbinding van liberalisme en Vlaamsgezindheid, maar hij zou voortaan meer bij de partij gaan aanleunen. Hij gaf er ook uiting aan zijn scherp antiklerikalisme. Hij zou de katholieken bestrijden, zelfs al waren er flaminganten bij.

Vuylsteke verwierf als advocaat bekendheid door zijn Nederlandstalige pleidooien, maar vooral door het proces van de Antwerpse diamanthandelaar en Meetingman Jacob Karsman, in 1863, waardoor hij een agitatie hielp op gang brengen tot verovering van een taalregeling in gerechtszaken. Het zou niettemin nog tien jaar duren vooraleer de Vlaamsgezinden een eerste taalwet verkregen.

In 1866 werd de liberale afdeling van het Vlaams Verbond te Gent omgevormd tot een Vlaamse liberale Vereniging, als kiesgenootschap en presiegroep binnen de liberale partij. Veel uitstraling en invloed ging er niet van uit. De ongeneesbare werkloosheid, zoals Vuylsteke het noemde, deed hem reeds in oktober ontslag nemen. Te Antwerpen vond hij nochtans navolging. Julius De Geyter verliet er de Nederduitse Bond en de Meetingpartij en stichtte de Liberale Vlaamse Bond.

Eind 1867 hernam Vuylsteke zijn offensief in de partij met de herinrichting van de Vlaamse liberale Vereniging, mede onder druk van de aankondiging van een onzijdige landdag te Brussel, de oprichting van de neutrale vereniging Het Vlaamse Volk en het onafhankelijk weekblad *Het Volksbelang* te Gent. De Vereniging stelde nu uitdrukkelijk dat de Vlaamse zaak een volkszaak was. De Vlaamse, liberale en democratische principes werden terzelfdertijd bevorderd. De leden van het onpartijdige Vlaamse Volk wist Vuylsteke te overtuigen zich te versmelten met de pas gestichte eerste plaatselijke afdeling van het Willemsfonds te Gent. Met deze afdeling realiseerde hij ook het begin van een sedert 1862 beoogde uitzwerming van het fonds over heel het Vlaamse land.

Vuylsteke wilde ook meewerken aan *Het Volksbelang* op voorwaarde dat het weekblad Vlaams-liberaal en antiklerikaal werd. Zo verwierf hij voor zijn groep meteen een eigen spreekbuis.

Eind 1869 werd Vuylsteke tot gemeenteraadslid van Gent verkozen. Slechts langs het achterpoortje van de herstemming of ballotage was hij als enige Vlaamsgezinde op de liberale lijst geraakt. In zijn programmared

noemde hij als de drie plichten van de Vlamingen : 1° de strijd tegen het overwicht van de geestelijkheid in het openbaar leven, 2° de bevordering van de vooruitgang o.a. door het invoeren van een ruimer kiesrecht - hij was voorstander van een kiesrechtuitbreiding op basis van bekwaamheid en genoten onderwijs -, de afschaffing van het lotingstelsel voor de legerdienst en een verplicht onderwijs en beperking van de arbeidsduur voor kinderen, en 3° het oplossen van de Vlaamse kwestie.

Zijn intrede in de gemeenteraad verliep niet onopgemerkt. Hij legde de eed af in het Nederlands en nam in dezelfde taal deel aan de beradslagingen. De dag van zijn eedaflegging informeerde hij ook bij de Antwerpse Meetingvolksvertegenwoordiger en gemeenteraadslid Gerrits, naar het taalgebruik door het stadsbestuur van Antwerpen. Hij wilde immers te Gent "de zaak een weinig vooruit helpen". Doch wat te Antwerpen was gerealiseerd, nl. de interne vernederlandsing van het stadsbestuur, durfde hij te Gent zelfs niet vragen. Een belangrijke verwezenlijking was wel het stichten van een beroepstoneel in de volkstaal met de financiële steun van het stadsbestuur.

In 1869 zag Vuylsteke achter de taal de volksgemeenschap in haar geheel. De verstandelijke achterstand van de Vlaamse bevolking was oorzaak van haar sociale, economische en politieke achterstand. De Vlaamse beweging moest nu ook de maatschappelijke kwestie oplossen. Het zou niettemin nog tot het einde van de 19e eeuw duren vooraleer haar sociaal-economische aspecten beklemtoond werden, vooral door Lodewijk De Raet.

In 1870 had de 34-jarige advocaat Julius Vuylsteke al zijn stempel geslagen op een groot deel van het Gentse verenigingsleven en was hij de verpersoonlijking van een idee, ook elders in het Vlaamse land. De wonderknaap aan het atheneum en de universiteit, was de "coming man" geworden van het Vlaamsgezind liberalisme.

Hij heeft ook steeds een grote belangstelling gehad voor Nederland. Hij streefde naar toenadering tot het Noorden, naar culturele samenwerking, naar een defensief militair bondgenootschap zelfs, maar met behoud van beide staten. Hij ijverde, en met succes, voor een gemeenschappelijke spelling en een reorganisatie van de Nederlandse congressen waardoor bv. meer aandacht kon besteed worden aan de gemeenschappelijke geschiedenis, een vak dat voor Vuylsteke net als de spelling de eenheid kon bevorderen. Vuylsteke was hier, zoals trouwens ook op andere niet electorale gebieden, bereid tot samenwerking met andersdenkende Vlaamsgezinden.

Na hun nederlaag in de wetgevende verkiezingen van juni 1870 gingen de liberalen nauwer aaneensluiten en zij bereikten een consensus over een gemeenschappelijke gedragslijn en een programma, waarin ook de Vlaamse zaak werd opgenomen. Te Gent geraakte Vuylsteke niet op de liberale lijst en alle inspanningen ten spijt leden de liberalen in augustus een nieuwe nederlaag. De katholieken zouden acht jaar aan de macht blijven.

De Gentse liberalen behaalden in de gemeenteraadsverkiezingen van 1872, na een katholieke stemrechtuitbreiding door kiescijnsverlaging, een

schitterende overwinning. Vuylsteke bleef echter de enige Vlaamsgezinde in de liberale gemeenteraad. De flaminganten veroverden wel twee van de veertien plaatsen in het centraal comité van de Liberale Associatie dank zij de invoering van de evenredige vertegenwoordiging. Numeriek bleef het Vlaamsgezinde element in de partij echter erg zwak. Aan het liberaal verbroederingsfeest, na de kiesoverwinning te Antwerpen, kon ook moeilijk een Vlaams karakter gegeven worden.

Toch bereikten de Vlaamsgezinden resultaten. In een periode dat er van samenwerking over de partijgrens heen nauwelijks sprake was, kwamen onder een katholieke regering de eerste taalwetten tot stand. De taalregeling van 1873 in strafzaken betekende een eerste bres in de ambtelijke verfransing van België sedert 1830. In 1878 publiceerde Vuylsteke in opdracht van het Willemsfonds een eerder optimistisch verslag over de toepassing van deze wet in het Vlaamse land. In Brussel was de wet echter dode letter gebleven. Van groot belang was zijn initiatief tot oprichting van Vlaamse Conferenties bij de balies, met in 1885 het overkoepelende Verbond der Vlaamsgezinde advocaten.

Toen Vuylsteke in 1869 tot gemeenteraadslid was gekozen, scheen de weg naar het parlement open te liggen. In 1874 werd hij inderdaad tot kandidaat gepolld. Gent was een van de meest omstreden arrondissementen van het hele land, een van de weinige waar de twee partijen mekaar in evenwicht hielden. In dat jaar werden de liberalen er verslagen. Maar in 1878 zouden ze er overwinnen, en opnieuw in 1882.

Vuylsteke was er toen echter niet meer bij. In 1875 had hij zich uit de politiek teruggetrokken door zich niet herkiesbaar te stellen voor de gemeenteraad, en daardoor een raadsel opgegeven aan zijn tijdgenoten, dat ook de latere historici niet hebben kunnen oplossen.

De redenen voor zijn beslissing waren van diverse aard. Wij leggen de klemtoon op de persoonlijke, nl. een zwakke gezondheidstoestand en moeilijkheden in zijn privéleven. Zijn huwelijk vlotte niet erg goed en zijn financiële toestand was niet schitterend. Een slecht lopende advocatenpraktijk verplichtte hem naar een andere broodwinning uit te zien. Hij koos voor de boekhandel. Maar nog binnen het jaar zat hij aan de grond en moest hij beroep doen op zijn vrienden. Ook politieke redenen, zoals de mislukking van de liberale lijst in de parlementsverkiezingen van 1874, speelden een rol bij het nemen van deze beslissing. Bovendien moet er het inzicht zijn geweest dat zijn persoonlijk doel, de vervlaamsing van de liberale partij, in een tijd van beperkt cijnskiesrecht, geen kans maakte. Zijn partij stond ook in een zwakke positie tegenover het katholieke blok. Bovendien was hij persoonlijk niet tegen mislukkingen opgewassen. In tegenstelling tot wat hij in 1861 had geschreven, verliet hij de partij niet, maar hij werd er door opgeslorpt. Zijn antiklerikalisme kreeg de bovenhand. Reeds vanaf 1864 en vooral na 1870 stelden wij een geleidelijke verschuiving vast van Klauwaard naar Geus.

Door zijn plotse terugtrekking uit de politiek, op zijn 38-jaar, werd de liberale Vlaamse "coming man" plotseling een "éminence grise" die zich met de directe politieke actie nog maar alleen achter de schermen inliet. Hij ging zich nu vooral bezighouden met het Willemsfonds

en de uitzwerping ervan over heel Vlaanderen. Vanaf 1879 geraakte hij betrokken in de strijd voor de vernederlandsing van het middelbaar onderwijs. Met het algemeen bestuur van het Willemsfonds stond hij een gematigde en gedeeltelijke oplossing voor, in tegenstelling tot de Brusselse en Antwerpse afdelingen die een volledige vernederlandsing vroegen in de laagste klassen. De discussies waren zo hevig dat zelfs voor een breuk werd gevreesd, tot de Antwerpse afdeling bijdraaide en haar vertrouwen in het Gentse hoofdbestuur bevestigde. Vuylsteke handhaafde echter zijn ontslag als algemeen secretaris, wegens drukke werkzaamheden en een wankele gezondheid.

De politiek van gematigdheid en onthouding van onzijdige manifestaties zoals de landdagen, die door het Willemsfonds werd gevoerd, werd hevig bekritiseerd vooral door het liberale weekblad *Flandria* uit Brussel. Ook Vuylsteke die sedert 1881 de zieke Heremans als voorzitter verving, werd scherp aangevallen.

De oprichting van een Koninklijke Vlaamse Academie door een katholieke regering in 1886, verscherpte nog de tegenstellingen onder de Vlaamsgezinde liberalen. Vuylsteke e.a. waren eruit geweerd. De binnenskamers voorgestelde boycot werd niet door alle liberalen benoemden uitgevoerd. Vuylsteke werd als historicus in 1889 wel gekozen tot briefwisselend lid van de Klasse der Letteren van de Koninklijke Academie van België, waar de liberalen in de meerderheid waren. Een opmerkelijke rol heeft hij er niet meer in gespeeld.

Vanaf 1884 verloor het Willemsfonds leden. De onderwijspolitiek van de katholieke regering werd door het algemeen bestuur als een voorname oorzaak naar voor geschoven. Anderen zochten een verklaring in het ontbreken van elke politieke stellingname, in te veel of te weinig Vlaamsgezindheid. In feite viel het ledenverlies samen met een algemene malaise van de liberale partij. In de jaren 1876-1884 was het ledenbestand aangegroeid. Het was de periode van de integratie van de Vlaamsgezinde liberalen in de partij. Ook de onderlinge onenigheid speelde een rol in de achteruitgang van het fonds. Het Gentse hoofdbestuur raakte geïsoleerd en vond geen remedies. Vuylsteke zag het niet meer zitten. In november 1889 wenste hij geen verlenging meer van zijn voorzitterschap. Toch liet hij zich nog bepraten en deed hij toegevingen. Vooral de Brusselaars wilden dat meer aandacht werd besteed aan de materiële belangen van de Vlaamse bevolking en de maatschappelijke vraagstukken. Op 24 november 1895 deed Vuylsteke definitief afstand van het voorzitterschap van het Willemsfonds. Voortaan hield hij zich bezig met de geschiedenis van het Vlaamse volk. Hij bestudeerde vooral de 13e, 14e en 16e eeuw. In opdracht van het stadsbestuur werkte hij aan de uitgave van het Oorkondenboek van de Stad Gent, waarvan een eerste deel verscheen in 1900.

Vuylsteke overleed op 16 januari 1903. Hij werd in alle eenvoud burgerlijk begraven. Enige vrienden richtten het Julius Vuylstekefonds op met het doel goedkope vrijzinnige boeken uit te geven.

De invloed van Vuylsteke's onregelmatige geboorte en afkomst op zijn verder levensverloop en zijn karakter was ongemeen groot. Hij was

somber en droefgeestig, koppig en lastig. Hij was een pessimist en een eenzame. Zijn vrienden noemden hem de Vlaamse rots, maar ook de doornenhaag en de Vlaamse beer.

Al vroeg identificeerde hij de verfransing en de geestelijkheid als de twee vijanden van het Vlaamse volk. Flamingantisme en liberalisme verbond hij in volstrekte identiteit. De verfranste en fransgezinde liberale partij moest zich tot het ware liberalisme bekeren door Vlaamsgezind te worden. Dat stelde Vuylsteke zich tot taak. Te Gent kon hij zijn visie van afzonderlijke werking binnen de partijen door-drijven. Hij bleef trouw aan het partijstelsel en de liberale partij en ijverde voor de oprichting van Vlaamse liberale kiesverenigingen. Mits toegevingen integreerde hij in de partij. Nog lang na zijn poli-tiek afscheid werden zijn standpunten gerealiseerd en konden Vlaamsge-zinde liberale afgevaardigden naar het parlement gezonden worden. Hemzelf was dit echter niet gelukt. Zijn opvattingen isoleerden de Gentse liberale flaminganten van hun Antwerpse en vooral Brusselse geestesgenoten. Toch vond Vuylsteke navolging. Te Antwerpen in de persoon van Julius De Geyter en later Jan Van Rijswijck. Te Brussel is Julius Hoste hem na enige jaren gevolgd en heeft met *Het Laatste Nieuws* een breed spoor getrokken. Als vaandeldrager van het opkomend Vlaamsgezind liberalisme heeft Vuylsteke deze groep gevormd en geleid. Aldus heeft hij een belangrijke invloed uitgeoefend op de gang der partijen en de oriëntering van de beweging. Het volstaat te verge-lijken wat er aan flamingantische verenigingen en bladen bestaan heeft aan liberale zijde en aan socialistische kant, om de onvervangbaarheid van zijn bijdrage te beseffen.

J. VERSCHAEREN